

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЮ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ З МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Шевчук Лариса Миколаївна

канд. пед. наук, старший науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури
Інститут педагогіки НАПН України, Україна

Для сьогодення надзвичайно важливою є зорієнтованість освітнього процесу на конкретного здобувача освіти, тому актуальним є застосування індивідуалізації навчання у процесі вивчення української мови учнів 5-6 класів закладів загальної середньої освіти і навчання мовами національних меншин, адже володіння державною мовою є засобом для здобуття освіти, самоосвіти, самореалізації тощо, а 5-6 класи є досить складники через процес адаптації.

Необхідною умовою ефективної реалізації індивідуалізації навчання є усвідомлення педагогами сутності термінів «індивід», особистість, індивідуальність». Так, у сучасній науково-методичній літературі уміщено таке тлумачення поняття «індивід»:

«1) людина як одинична природна істота, представник виду *Homo sapiens*, продукт філогенетичного і онтогенетичного розвитку, єдність вродженого і набутого, носій індивідуально своєрідних рис (здатки, потяги та ін.);

1) окремий представник людської спільноти; соціальна істота, що виходить за межі природної (біологічної) обмеженості, використовує знаряддя, знаки і через них опановує власною поведінкою і психічними процесами» [5].

За твердженням Анатолія Палія, «індивід» – це «фізичний носій психологічних характеристик людини, який створює передумови особливостей особистості» [5]. Загальні особливості індивіда – це цілісність психофізіологічної організації, стійкість у взаємодії з навколишнім світом, активність та здатність до самозміни.

Олександр Морозов розглядає термін «особистість» крізь призму філософії як «здатність людини (або людина, яка здатна) виступати автономним носієм загальнолюдського досвіду та історично випрацюваних форм поведінки і діяльності людини» [4].

Термін «індивідуальність» розглядається як своєрідність психофізіологічних і психологічних якостей дитини, які є відмінними у порівнянні з іншими людьми, унікальними можливостями для взаємодії з навколишнім світом. На думку Віталія Сластьоніна та Володимира Каширіна, індивідуальність – «це сукупність таких психологічних характеристик конкретної людини, які характеризують її своєрідність» [7].

Олександр Морозов таким чином розмежує поняття «індивід», «особистість», «індивідуальність»:

1) «індивід», – людина із сукупністю, властивих їй біологічних, фізичних, психологічних, соціальних якостей;

2) «особистість», – «сукупність стійких психологічних якостей людини, які утворюють її індивідуальність» [4];

3) індивідуальність, – поєднання індивідуальних властивостей, які відрізняють людину від інших.

Для зазначених понять властиве таке співвідношення: друге поняття включає перше, третє поняття – друге і третє. Аналогічних поглядів дотримуються й інші

науковці, наприклад, А. Палій, який виокремлює такі компоненти структури індивідуальності: індивідні властивості, предметно-змістові якості та духовно-світоглядні характеристики.

Описані точки зору доцільно враховувати у процесі вивчення української мови учнів 5-6 класів закладів загальної середньої освіти і навчанням мовами національних меншин. Більш детальний розгляд проблеми мотивує до розгляду низки аспектів. Розглянемо їх, починаючи із біологічного фундаменту особистості. Так, для учнів характерні статеві відмінності, які можуть впливати на особливості вивчення української мови у 5-6 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин. Наприклад, у навчально-методичній літературі знаходимо твердження, що у дівчаток більш розвинуті «естетичні смаки, мова, тонша координація, а в хлопчиків кращі математичні і механічні здібності» [5].

Біологічний фундамент особистості може також різнитися задатками, специфікою латералізації функцій головного мозку, темпераментом. Зокрема, за твердженням Джейсона Голдмена, «більшість людей є правшами, так само і лінгвістичні функції у більшості людей виконує ліва півкуля мозку» [1]. Пол Клейман [2] пише, що для учнів, у яких домінує ліва півкуля характерна більш яскраво виражена здатність до вивчення мов.

Окремої уваги заслуговує «екстраверсивність – інтроверсивність», яка суттєво впливає на здатність учнів до вивчення української мови найбільше проявляється у бажанні та уміннях учнів спілкуватися українською мовою.

Більш комплексний вплив (на нашу думку) на ефективність навчальної діяльності, що передбачає вивчення державної мови, має темперамент, – «якості, які впливають на реакцію на інших людей, на соціальні обставини» [4]. За твердженням Юрія Гільбуха, темперамент відображає «динаміку нервово-психічних процесів і станів, їх інтенсивності, швидкості, ритму, тривалості перебігу» [1].

За результатами дослідження Івана Павлова (який за основу обрав властивості нервової системи: сила / слабкість, врівноваженість / нерівноваженість, рухливість збуджувального і гальмівного нервових процесів / інертність) виокремлено такі типи темпераменту [5]:

- меланхолік – слабкий тип;
- флегматик – сильний та урівноважений тип, але інертний;
- сангвінік – сильний тип, урівноважений та рухливий;
- холерик – сильний тип, але нерівноважений.

Безсумнівно, що темперамент впливає на працездатність учня, наполегливість і витривалість у навчальній діяльності, його мовлення, жестикуляцію тощо. Зазвичай більших успіхів у вивченні державної мови легше досягти сангвінікам і флегматикам, у той час як меланхолікам часто заважає природня неквапливість, холерикам – гіперактивність.

Розглядаючи предметно-змістові якості та духовно-світоглядні характеристики індивідуальності [5], які впливають на успішність вивчення української мови, слід згадати також про характер, здібності та індивідуальні стилі, цінності й переконання особистості тощо. Наприклад, це риси характеру, які виявляються у ставленні учня або учениці до себе, інших та навчальної праці [6]: самокритичність, уважність, товариськість, замкнутість, працьовитість, активність, відповідальність та ін.

Список використаних джерел:

1. Гільбух Ю.З. (1993) *Темперамент и познавательные способности школьника: психология, диагностика, педагогика*. Киев: Институт психологии АПН Украины.

2. Голдмен Дж. (2016) *Чому більшість людей у світі – правші?* Вилучено з: https://www.bbc.com/ukrainian/vert_fut/2016/02/160218_vert_fut_why_are_most_of_us_right_handed_vp
3. Клейман П. (2020) *Психологія: факти, теорія, статистика, тести й таке інше!* Харків: Клуб сімейного дозвілля.
4. Морозов А.В. (2005) *Деловая психология*. Москва: Академический проект.
5. Палій А.А. (2010) *Диференціальна психологія*. Київ: Академвидав.
6. Пащенко О.В. (2022) *Самовиховання характеру. Чинники, від яких залежить характер людини*. Вилучено з: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-z-temi-samovihovannya-harakteru-chinniki-vid-yakih-zalezhit-harakter-lyudini-214196.html>
7. Слостенин В.А. & Каширин В.П. (2004) *Психология и педагогика*. Москва: Издательский центр «Академия».